

Romanya'nın İktisadî Bünyesi

ve

Beynelmilel Bağlantıları.

Yazan : Dr. Hross

Çeviren : Dr. Muhlis Etem

1919 Sulh Muahedesi Cenubu şarkî Avrupa devletlerine bu günkü şekillerini vermişti. Bu memleketler arasında genişliği ve tabii zenginlikleri ile birinci derecede Romanya gelmektedir.

Romanyanın bu günkü nüfus ve sahası eski Romanyaya nazaran iki misli artmış, fakat buna mukabil halkın medenî seviyeleri arasındaki farklar çoğalmıştır.

Yeni devletin teşekkülü ile beraber birbirine benzemiyen ve muayyen merkezlere bağlı olan yerlerde idarî ve iktisadî (münakale cihetinden) bir çok güçlükler baş göstermiştir.

Memleketin türlü bünye arzeden sahaları birbirlerini itmam etmek suretile istihsale yeni bir çıkır açmıştır.

Bundan dolayıdır ki bu günkü Romanya ileri bir millet iktisadiyatı ve dünya iktisadiyatına daha sıkı bir ağıla örülmüş bir vaziyet arz ediyor.

Coğrafi vaziyetin muntazam bir şekilde teşekkülü ve memleketin münakale bakımından müsait şartlar arzemesi yüzünden Romanya iktisadı bir çok imkânlarla doludur.

I. Romanyanın muhtelif iktisat bünyeleri.

Coğrafi yaradılış itibarile Romanya millet iktisadiyatını teşkil eden türlü bünyeleri şu katagorilere ayırabiliriz :

1. Transilvanya petrol mıntakası ve sanayi merkezi.
2. Bunun etrafında Transilvanya yüksek yaylası (geniş bir ziraat çenberi.)

3. Karpatlar ve garbî Transilvanya dağları ile çevrilen geniş ham madde işleyen sanayi mıntakası.

4. Ve garpta dar ve şarka doğru genişleyen ziraat mıntakası.

Sanayi mıntakası:

Sanayi mıntakası memleketin ortasına tesadüf etmektedir. Mediaş, Thorenburg, Dicio ve San Martin havalisinde 1919 senesindenberi bulunup işlemekte olan petrol kaynakları bu sanayi sahasının inkişafına müsait zemin hazırlamıştır. Romanyanın sonradan elde ettiği bu sanayi memlekette o ane kadar mevcut olmıyan bir takım san'atlardan tereküp etmektedir.

Emaye, Katun, yazı makinesi, ampul, cam ve nitrojen imal eden fabrikalar bu meyanda gelmektedirler. Nispeten ucuz muharrik kuvvetlerden istifade eden ve imalâtı daha ziyade dahilî piyasalara muhtas olan bu müesseseler tesis mahallerini memleketin ortasında intihap etmekle pek isabet etmişlerdir.

Muharrik kuvvetlere muhtaç olmakla beraber mamulâtına dahilde mahreç arayan sanayi, tesis mahailini devletin petrol tarifelerine nazaran petrol mıntakalarına göre tayin etmiştir. Bu sanayi ve istihlâk mıntakası Transilvanyanın ziraatı için gayet müsait bir piyasadır.

Dahilî ziraat mıntakası :

Transilvanya havzasındaki sanayi mıntakası çenber şeklinde bir ziraat sahası ile çevrilmiştir. Karpat dağları ile mahsur olan bu mıntaka Romanyanın sair kısımlarına nazaran daha çok yağmurlu mutedil bir iklime maliktir.

Mer'aları, çayırları ve yem ekim sahaları ile hayvancılık (bilhassa hayvanatı bakariye ve domuzculuk) burada müstesna bir vaziyet arzeder. Daha müsait olan yerler meyve ve bağcılığa tahsis olunmuştur. Sanayide kullanılan nebatların ekimi de son zamanlarda inkişaf etmektedir.

İklim şartlarından ve ondan daha az müsait olan toprak şartlarından dolayı Transilvanya buğdayı ancak en iyi rekolteler de ihtiyaca tekabül etmektedir. Halbuki bu sahada hektar başına alınan hasılat Romanyanın

sair kısımlarından daha fazladır. Transilvanya Saksonları ile meskûn olan Transilvanya ziraat sahası, bilhassa Brasov civarı, bütün Romanyada müstesna bir mevki ihraz etmekte ve kısmen serbest iktisada doğru yürümektedir. Sieb. havzasının büyük mikyasta eşya nakliyatına gayri müsait bir vaziyet ahzetmesi yüzünden maarif itibarile nüfusun vasatisine nisbetle daha münevver olan ahali ve ecnebler memleketin büyük şehirlerinde istihlâk edilen yüksek değerli eşyalarının istihsalile meşguldür.

Sieb. nin sanayi ve ticaret piyasaları merkezden yapılacak olursa, iki dağlık mıntakayı birbirine bağlayan nehir vadilerinde ve geçit kenarlarındadır. Cluj (Klowsenburg), Sibiu (Hermaunstadt), Brasov (Kronstadt), Bistrio (Bistritz) gibi şehirler bir vakitler ileri zanaat ve sanayi arzeden eski Transilvanya Saksonları tarafından tesis edilen Alman şehirleridir.

Bu mıntakanın vaktile Romanyaya ilhak olunması buradaki sanayi müesseselerine mahreç bulmak itibarile hüsnü tesir etmiş ve bir çok müesseselerin tevessüüne sebep olmuştur. Bilhassa yün ve yünlü mensucat dericilik, mobilyacılık, makine sanayii, bira, çimento ve kiremit fabrikaları bu mıntakada temerküz etmiştir.

Ham madde istihsal eden ve işliyen sanayi:

Sieb. şehirleri, ziraat mıntakası ile ham madde istihsal ederek işliyen dairevî bir vaziyette sanayi mıntakasını birbirine rapteder. Karpatların zengin ormanlarını bir çok kereste tezgâhları ve buralardan geçen suların kuvvetlerini de kâğıt fabrikaları istismar etmektedir.

Petrol başta gelmek üzere muhtelif *madenler* toprak üstündeki bu zenginliği daha ziyade büyötmektedir.

Cenupta Karpat dağlarını teşkil eden kıvrıntının cenubu şarkî kısmında zengin petrol madenleri vardır.

İstihsalin seri tezayüdüne rağmen 1913 ve 1925 senesinde 1,8 milyon ve 1930 senesinde 5,7 milyon ton istismar edilmiştir. Bu miktar pek fazla değildir. Petrol istihsalinde serbest kalan gazlardan henüz pek az istifade edilmektedir.

Romanyanın madenlerinden en zenginini petrol teşkil etmektedir. Bu servet muhtelif müştakatile memleketin en mühim ihracat emtaası meyanına dahil olmaktadır.

Petrol sanayiinin merkezi vadide kâin Plaesti şehridir. Cenubî Kar-

patların garp kısmında ve Banat - Bergland mıntakasında petrol damarları ile birlikte geniş liğnit madenlerine tasadüf olunmaktadır. Dahilî ve haricî iki kavis şekline Transilvanya havzasında bulunan *kömür*ler devlet demir yollarının ihtiyacına tamamen tekabül etmektedir. Kroustadt şehri civarında Anina mahallinde bulunan maden kömürü memleketin ihtiyacını temin etmekten çok uzak olduğu için hariçten kardif ve kok kömürü ithal edilmektedir.

Kömür madenlerine Transilvan Alplarının garbındaki demir madenleri ve bunlara sair madenler iltisak eder.

Kömür madenleri civarında (az miktarda demir ihtiva eden) demir madenleri işletilmektedir. Ekseriya kömür madenlerine uzak olan ve az demiri ihtiva eden bu demir madenleri istismar edilmemektedir. Bundan dolayıdır ki Romanya istikbalde demir ithal etmek mecburiyetinde kalacaktır.

Bant mıntakasının cenubunda kâin olan zengin *manganez* madenleri kömür ocaklarının çok yakinindedir. İhraç edilen bu kıymetli madenin senevî istihsali 1925 te 5368 ton iken 1929 senesinde 35038 tona çıkmıştır. Banat havalisinin cenubunda bulunan *Krom* madeni, yalnız harbi umumî esnasında işletilmiş ve sonra terk edilmiştir.

Ural istisna edilecek olursa, Avrupanın en zengin altın madeni Sieb. dağının garp kısmındadır. Altın istihsali henüz rasyonel bir şekilde değildir. Bu istihsal 1913 te 2115 kilo iken 1929 da 2213 kiloya balığ olmuştur. Sieb. ve Eşzgebirge sinde daha bir çok kıymetli mücevherlere tesadüf olunur. Şimdiye kadar bunlardan cüz'î miktarlara inhisar etmek üzere *Kurşun* antimon, bakır ve gümüş istihsal edilmiştir.

Geniş Bauxit damarlarını ihtiva eden Bibor, dağı madeni ecnebi sermayesinin fıkdanından dolayı pek az istismar edilmektedir. (1919 da 929 ton) . Hemen bütün Sieb. de tesadüf edilen *kaya tuzu* eskidenberi istismar ediliyor.

Büyük sanayi mıntakasında (dairevî) istihsal edilen ham maddeler gayet müsait nakil vasıtalarile dahile sevk edilirler. Petrol toprak altı borular marifetile Tuna limanı Gurgiu ve Karadeniz limanı olan Köstenceye gayet müsait ve ucuz surette sevk edilmektedir. (1930 senesinde ihraç edilen petrol ve müştakatından yüzde 20,3 ü Girugim ve yüzde 76,6 sı Köstence ve İbrail ve Kalas üzerinden ecnebi memleketlere gitmektedir.)

Odon nehirler üzerinden naklediliyorsa da bu tarzı nakil odunun ka-

litesine halel vermektedir. Şimali garbi Karpatlarda bilhassa Bukovinada kâin odun sanayii nakliyat noktai nazarından müşkül bir vaziyet arzeder:

Kıymetli ağaçlara (Eiche ve Resonauzholz) malik olan bu mıntaka su yollarının mevcut olmamasından dolayı vasatı Avrupaya bilhassa Almanya'ya yaptığı ihracatı demir yolları vasıtasile yapmağa mecbur oluyor.

Dış çenberi teşkil eden geniş ziraat mıntakası :

Sinaî ham madde dairesi etrafında garpte dar cenup ve şarka doğru genişleyen bir ziraat mıntakası vardır. Bu saha şimalde Karpatlar cenubu garbide Demirkapu civarında Transval alpları tarafından münkati olmaktadır. Mıntakanın iç kenarı teras şeklinde olup bilhassa bağ, meyve, mısır ziraati ile hayvancılığa elverişlidir. Bu tepeli arazi hububat ziraati yapılan araziye mülhak olmaktadır. Garpta Theis havzasında, Tuna vadisinin stepi andırır sahasında cenupta Dobrucada, şarkta Moldan ve Basarabya memleketinin vasi hububat ziraatine sahne olan mıntakalarıdır. Şarka yaklaştıkça bu sahaların yağmurları azalır. Kurak ve yaz mevsimlerinde mecraların fazla harareti ve münbit lös tabakası vasi hububat ziraatine en tabii şaraiti bahşeden Romanya buğdayını yetiştirir.

Schvab köyleri ile meskûn olan ve bilhassa Timisoaira'larda kâin olan Komitat-Timis sahası en müttekâmil bir ziraat sahası olup beygir ve domuz yetiştirme hususunda müstesna bir vaziyet arzeder.

Sinaî ham madde mıntakası ile ziraat mıntakası arasında sanaat ve istihlak şehirleri vardır. Bu şehirler Romanya mahsullerinin cenubu şarkı Avrupaya (Tunanın Karadeniz limanları vasıtasile) ihracatında mutavassıt bir rol oynarlar.

Memleketin en mühim ticaret ve ihracat limanları Giurgiu (Almanya petrol sevkiyatında), bilhassa Tunanın Karadenize mülhak olduğu İbrail limanı (hububat sevkiyatında) ve Galas limanı (buğday ve un ihraç iskelesi ve ithalât limanı), kezalik Köstence (petrol müştakatı, hububat, kereste, sinaî mamulât ve kömür ithalâtında) pek mühimdir.

İhracatı Tuna limanları vasıtasile olmıyan Moldan mahsulleri (odun ve hububat) , Basarabiye mahsulleri (hububat, meyve, yumurta, hayvanat ve deri) ehemmiyetli bir ticarî ve sinaî faaliyet gösteren Çernoviç şehri üzerinden Almanya, Polonya ve Çakoslovakyaya sevk edilirler.

Çekoslovakya, Macaristan ve Yugoslavya hudutları civarında ziraat mahsulleri ticareti ve transit ticareti yapan şehirler kâindir. Bu şehirler

bilhassa hayvan, hububat ve değirmen mahsulâtı, odun, şarap ve meyva ticareti ile iştilal etmekte ve kısmen de Endüstri ile ve mensucat fabrikaları, odun sanayii, maden sanayii, deri sanayii v. s. ile meşgul olmaktadır.

Hükümdarın da ikamet ettiği devlet merkezi olan Bükraş şehri Eflâk vadisinde ve memleketin bir kenarında kâin olarak idarî merkez itibarile gayrı müsait bir vaziyet arzeder. 650,000 nüfusa malik olan Bükreş en büyük ve en mühim bir istihlâk merkezini teşkil etmekte ve muazzam sanayii ve ticaret müesseseleri ve bankalarile memleketin bütün iktisadiyatına hükmetmektedir.

Bükreşi Tunaya raptedecek olan 78 kilometrelik mutasavver Arges kanalı inşa edilecek olursa, kabili seyrüsefer ve nehirden mahrum olan, Bükreş münakale itibarile bir ehemmiyet kespedecektir.

Münakale şeraiti:

Romanyanın iktisat bünyesi münakalât noktai nazarından pek müsaittir. Bütün memleket karpatlardan başlayan ve mecralarında hububat sahalardan geçen nehirler ile örülmüştür. Memleketin, cenubu, şarkî ve şimali şarkisi Tuna, Karadeniz ve Dinyester nehirleri ile dairemadar su yolları ile çevrilmiştir. Bunlara bir de Perut nehri inzımam etmektedir. Romanya bu su yolları tarikile büyük mikyasta ihracat eşyasını sevkeder.

Demir yolları da memleket arazisinin vaziyetine tetabuk ederek daire şeklinde Sieb. ziraat mıntakası dahilinde ve Karpatlar haricindeki ziraat sahasından geçer. Bu iki demiryolu en mühim istihsal ve istihlâk denizlerini raptetmekte ve şimaligarbî - şarkicenubî istikametine doğru giden ve beynelmilel bir vaziyet alan ve vasatı Avrupayı yakın şarka rapteden Transversal demiryolu tarafından katedilir.

Demiryollar aynı zamauda dahilî piyasalar civarından geçmekle pek mühim iktisadî faideler tevhit etmektedir.

Gayet müsait bir münakale şeraiti arzeden Romanya nakil vasıtalarının tam bir şekilde işlemler ve komşu devletlerle konvention'lar aktederse; şark ve garp arasındaki ara vaziyetten ve mühim bir kara su yolu olan Tunadan (1075) kilometre hissedar olursa cenubu şarkî Avrupanın en mühim transit memleketi rolünü oynar. Romanyanın bu suretle yapacağı nakliyecilik hizmetleri hesabât müvazenesini takviye edecek ve bu keyfiyet ziraat memleketi olmak itibarile tehaddüs eden sermaye fıkdanına pek ziyade yardım edebilecektir.

II. İktisadî şubeler ve bunların piyasalar ile olan münasebetleri.

Nüfus ve iradın inkısamı:

1926—1928 senelerinde Romanya milli geliri hakkında Bulletin Information et de Documentation de la Banque Nationale Roumanie (Bükreş Temmuz 1930 №7. sahife 515) te intişar eden tetkik, memleketin muhtelif iktisadî şubeleri hakkında takribî bir fikir vermektedir. Buna nazaran umumî gelirden takriben $\frac{0}{100}$ 60 ziraata ve bundan ca. $\frac{0}{100}$ 40 (Ackerbau) $\frac{0}{100}$ 17 si hayvancılığa $\frac{0}{100}$ 40 ı ormancılığa inhisar etmektedir; ekin ziraa-tinden mütevellit gelir muhtelif senelerin rekoltelerin verimlerine ve fiat-lara nazaran değişir. Fakat umumiyet itibarile milli gelirin artmakta olduğu görülür.

Hayvancılıktan ve ormancılıktan mütevellit gelir 1928 senesine kadar bir tenakus arzetmiştir. Maden istihsaline $\frac{0}{100}$ 6,5 nispetinde bir gelir, sa-nayie $\frac{0}{100}$ 11 inşaata $\frac{0}{100}$ 2,5 ve bu üç iktisadî şubeye birden $\frac{0}{100}$ 20 nisbetinde bir gelir isabet etmekte ve burdan $\frac{1}{3}$ ü petrol sanayiine isabet etmekte-dir. Bilhassa mevaddı iptidaiye işleyen sanayiinin istihsali mutlak bir kıy-met tezayüdü arz ediyor. Mütebaki gelir menbaları olarak bina mülkiyetine $\frac{0}{100}$ 10, ticaret ve bankacılığa $\frac{0}{100}$ 3e ve serbest mesleklere $\frac{0}{100}$ 2 isabet etmektedir. Bu nispet rakamlarından da anlaşıldığı veçhile memleketin kuvvetli bir ziraî bünyesine nispeten az bir sanayi faaliyeti, ticaret ve bankacılık faaliyeti arzetmektedir. Bu keyfiyet memleketin nispeten az mes-kûn olduğunu göstermeğe (beher kilometre murabbına takriben 60 nüfus isabet etmektedir) ve muhtelif istihsal şubelerine inkısam eden nü-fus ile de bir kat daha tebarüz etmektedir.

1920 senesinde yapılan son nüfus tahririne nazaran (1930 tahririnin neticeleri henüz neşredilmemiştir) nüfusun $\frac{0}{100}$ 80 ninin ziraatta $\frac{0}{100}$ 8 den fazlasının sanayide ve madencilikte, $\frac{0}{100}$ 5 inin ticaret ve nakliyecilikte, $\frac{0}{100}$ 7 sinin serbest mesleklerde ve şahsi hizmetlerde meşgul olduğunu görmekteyiz.

Bu rakamlar Romanyanın bilhassa iptidai maddeler istihsal eden bir memleket olduğunu ispat eder.

Ziraat, hayvancılık, ormancılık, petrol istihsalı memleketin başlıca istihsal ve ihracat şubelerinden maduttur.

Ziraat:

Memleket arazisinin muhtelif istimal tarzlarını tetkik edecek olursak, yukarda zikrettiğimiz ziraî bünye ile karşılaşmış oluruz. 1930 senesinde umum araziden, Ekim sahasına $\frac{0}{100}$ 43,6, mer'a ve çayırlara $\frac{0}{100}$ 13,8 bağ ve bahçeliklere $\frac{0}{100}$ 2,1, ormanlara $\frac{0}{100}$ 24,5, gayrı münbit araziye $\frac{0}{100}$ 16,1 isabet etmektedir. Transilvanya'dan $\frac{0}{100}$ 86,2 si hububat sahasını teşkil etmekte ve bunun en büyük bir kısmı $\frac{0}{100}$ 33 nispetile mısır, $\frac{0}{100}$ 24 le buğday, $\frac{0}{100}$ 15 arpa, $\frac{0}{100}$ 8,5 yulaf ve bir az da çavdardır.

1929 senesine kadar Romanya ihracatından hububat ve müştakatı vasatı $\frac{0}{100}$ 35 e baliğ olmakta ve (kıymet itibarile) Romanyanın en mühim ihracat maddelerini teşkil etmektedir. 1929 senesinde petrol ve müştakatı ihracatı kıymet itibarile hububat ihracatına tefevvuk etmiştir. Hububat fiatlarının müthiş bir surette sukut etmesi zahire ihracatının gerilemesini intaç etmiştir. 1929 da baş gösteren bu sukut 1930 senesi ihracat kıymetinde kendini göstermiştir.

1930 senesinde Romanya 323758 vagon (bir vagon = 10 ton) zahire ihraç etmekle miktarca bir rekor ihraz etmiştir. 323758 vagonun 33628 i buğday, harbi müteakip senelerin vücude getirdiği en fazla miktarı istihsalıdır. İhraç edilen fakat fiat sukutundan müteessir olan hububat ticaret müvazenesini sektedar etmiştir; esasen hububat bundan evvelki fena bir rekolte neticesi olarak mutazarrır olmuştu. İhraç edilen zahire meyanında mısır, senevi 77000 vagonla birinci derecede gelmekte 55000 vagonla arpa bunu takip etmektedir. Halbuki buğday (1940) da 7000 ilâ 33600 vagonu bulmuştu.

Harbi umumiden evvel buğday 145,600 vagon ile, umum ihracatta birinci mevki ahzetmekte idi. Ziraat reformu (ekstanzifleştirme), ticarî tedbirler, artan dahilî istihlâk, istihsalin ve ihracatın azalmasına sebep oldular.

Yemlik nebatlardan yonca, tırfil, hayvan pancarı, yem darısı da mezkûr hadisattan müteessir olmadılar; bunların sahası ve istihsalı 1924 senesinden itibaren bilâkis artmış ve son dört sene zarfında yani 1930a kadar zeriyaat sahası umum zeriyaat sahasının yüzde 5 ine baliğ olmuştur. Yemlik mahsul bilhassa memleket hayvancılığında kullanılmakta ve ihracat ancak kırmızı tırfil ve yem darısından tereküp etmektedir.

Gıdaya tahsis edilen nebatın bilhassa patates ve fasulyenin ekim sahası mezru arazinin vasatı yüzde 3,4 ünü teşkil eder. Mütemadiyen tahavül eden istihsalin mühim miktarı fasulye ihraç edilmektedir.

Henüz cüz'î olmakla beraber, istihsalî daimî bir surette tezayüt eden ticarî ve sınaî nebatın zeriyaı mahsulü (mezru sahanın yüzde 3ü) ayçiçeği tohumu, şeker pancarı ve tütün gibi nebatlardan terekküp eder. Keten, kenevir ve kolza istihsalî istikraî bir vaziyet arzeder.

Ay çiçeği tohumu ve yağı ve kolza en mühim ihracat maddelerini teşkil ederler. Mezru arazinin ancak yüzde ikisini teşkil eden üzüm ve meyvenin ihracattaki mevkii pek mühim değildir.

Yüksek alkholü ihtiva eden Romanya şarapları, standartize edilmek ve rasyonel sürüm usulleri tatbik edilmek suretile daha fazla ihraç edilebilirler.

Meyve bahçelerinin yüzde 62'si erik ağaçlarından terekküp eder. Meyvecilik yalnız Trans. da ve Basarabyada tekâmül etmiştir. Romanya mühim miktarda elma ve ceviz ihraç etmektedir. Köylüleri daha ziyade tenvir etmek, teşkilât vücude getirmek ve standardizasyon tatbik etmek suretile — bu hususat kanunen tesbit edilmiştir— meyve ve bilhassa konyak (Brandnvein) istihsalinde istimal edilen erik ihracatı tezayüt edebilir.

Romanya ziraatı, sair Balkan memleketlerinin bilhassa Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiyenin ziraatlerinde olduğu gibi, yüksek kıymetli bazı hususî maddelere (Spezial produkt) inhisar etmeyip daha ziyade hububattan ve büyük bir kısmı ucuz yemlik hububattan terekküp eder. Vasi bir şekilde yapılan bu istihsalin son zamanlarda küçük mülkiyete de (zeriyat sahasının yüzde 88 i) daha uygun olarak daha kesif (intensif) bir şekilde yapılmaktadır. Ticaret ve sanayide kullanılan nebatın ve yemlik hububatın fazlalaşması ve 1929 senesine kadar kullanılan sun'î gübreden ileriye gelmiştir.

Fakat halkın umumiyet itibarile umumî ve meslekî bilgiden mahrum olması ve memlekette sermayenin azlığı bu sahadaki tarakkinin daha seri ceryan etmesine mani olmaktadır.

Transv. Saksonları, Banat Şvabları ve Bukovina almanları ile meskûn sahalarda ahalinin kültür itibarile yüksek, ziraat fennine vakıf olması ve kooperatif teşkilâtı mevcut olan yerlerde istihsal yeni ihtiyaçlara göre yapılmaktadır [*].

[*] *Dammang*, Banat ve Başka da yapılan Alman ziraatı, *Schriften der Deutschen*

Sınaî nebat istihsalinin tezayüdü ile ziraî istihsal üzerine istinat eden gıda maddeleri endüstrisi daha ziyade inkişaf etmiştir.

İstihsal kıymeti itibarile bu sanayi yerli sanayiın yüzde 30 unu teşkil ederek birinci safta gelmekte ve mühim bir çok dahili ihtiyacı tatmin etmektedir. Gıda maddeleri sanayii henüz ihracat yapacak bir vaziyette bulunmaktan uzaktır.

1918 senesinde Hinterlandından ayrılan değirmen sanayii kudretinden (Kapasite) tamamen istifade edememektedir.

Seker istihsali ve nebatî yağ (bilhassa ay çiçeği tohumu yağı) istihsali fevkalâde bir surette artarak şeker ithalâtına meydan bırakmamış ve nebatî yağ ithalâtını hemen hemen durdurmuş ve hatta ihracata bile başlanmıştır.

Romanyada istihsali kartel haline gelen şeker, fiatçe yüksek olmasına ve ecnebi memleketlerin yüksek gümrükleri dolayısıyla, ihraç hususunda müşkülât çekmektedir. Bu sebepten şeker sanayii istihsali kısmen tahdit ve kısmen de rasyonalize etmeğe karar vermiştir.

Hayvancılık:

İntensif ve fennî bir şekilde yapılan sütçülüğün ve kasaplık et için yapılacak hayvancılığın ancak bazı mıntakalarda (Siebenbürgen ve Banat) bilinmesi hasebile hayvanlardan elde edilen mevaddı işleyen sanayii henüz fer'î bir rol oynamaktadır.

Memleket sahasının yüzde 14 ünü mer'a ve çayırın teşkil etmesi ve dolayısıyla hayvancılığın tabiî şaraiti haiz olmasına rağmen hayvancılık — beygirden maada — kıymetli ecnebi damızlıklarının fıkdanından dolayı 1923 tenberi kalite itibarile gerilemiştir. Yalnız domuz miktarı son senelerde yemlerin ve bilhassa mısırın ucuzlamasından dolayı biraz tezayüt etmiştir.

Diri hayvan bilhassa sığır ve domuz ihracatı 1925 senesinde umum ihracatın yüzde 14,4 ü iken umumî harpten sonra en yüksek rakam 1930 da yüzde 6,5 e düşmüştür.

Akademie, Heft 1. München 1931.

Ulrich, Siebenbürger Saksonlarının Romanyaya olan iktisadî faideleri. (Wirtschaftstudien mit besonderer Berücksichtigung Bayerns hergg. von Schanz, CXIV Leipzig 1930.

Hayvan yetiştirmesinin ve hayvan ihracının sukutuna sebep, ecnebi damızlık hayvanlarından istifade edilememesi ve ihracatı rantabl kılmıyan yüksek ihracat resimleri olmuştur. 1929 ve 1930 senelerinde bir çok hayvanların (bilhassa sığır ve kuzu) kesilerek ihraç edilmesi diri hayvan ihracını azaltmıştır. Fakat kesilmiş et ihracatı, hayvan ihracatı noksanını telâfi etmekten çok uzaktır. Gayrı kâfi münakale ve eksik sıhhi tetbirler ve ihracat kasaplarının inhisarî teşkilâtı hayvan ihracatına mani olmaktadır.

Et ihracatından daha mühim olan yumurta ihracatı standardize edilerek senede 200 ilâ 250 milyon yumurtaya baliğ oluyor. Kümes hayvanatının vaziyeti çok iyi olmakla beraber tavuk cinslerinin henüz iptidai olmasından dolayı az miktarda yumurta alınmaktadır.

Romanyada hâkim olan küçük mülkiyet (işletme) leri nazarı itibara alarak devletin kümes hayvancılığını şiddetle teşvik etmesi icap etmektedir. Hayvanattan mütevellit mekûlât ecnebi piyasalarında, büyük mikeyastaki mahsulâtı ziraiye gibi müşkülâtla karşılaşmadığı için daha müsait bir vaziyet irae eder.

1925 tenberi tali dereceye düşen hayvan ve orman mahsulâtı inkişaf ettiği taktirde Romanyanın milli gelirini ve ticaret bilânçosunu takviye edecektir.

Ormancılık :

Memleketteki mevcut ormanlar ve civarlarındaki su kuvvetleri odun sanayiine ve ihracatına tabii şarait arzeder. Romanya sahasının takriben $\frac{1}{4}$ ü ormandan tereküp etmekte ve bundan yüzde 50 si yapraklı ağaç (gürgen), yüzde 30u yapraksız ağaç ve yüzde 20 sini kıymetli sert ağaçlar (Transv. ve Bukovinada çınar) teşkil eder.

Memlekette ham odunu işleyen bir çok destere tezgâhları mevcuttur. yerli ahşap sanayii, ambalaj ve mobilya ihtiyacını temin etmekte ve son zamanlarda ihracatta bulunmaktadır.

Vasi ormanlara sahip olan devlet müteaddit orman kanunlarile memleket ormancılığında mühim bir rol oynamaktadır. Ormanların yüzde 40 i devletin muhtar orman idareleri vasıtasile işlemektedir. Her türlü vergiden muaf olan devlet ormanları dahili piyasalarda hususi şirketlere rakabet etmektedir.

Umumî harpten sonra odun istihsali gayrı müstakar paradan Valutadan

(kısmen odun ihracatçılarının Valuta spekülasyonu neticesinde) münakalâtın duçar olduğu vaziyet ve yüksek transport masrafları ve devletin tatbik ettiği bazı ticarî tetbirler neticesinde ehemmiyetli bir surette sukut etmiş bulunuyordu.

Romanyada odun istihsali ve transportu fazla masrafı istilzam ettiğinden dolayı cihan piyasasında İskandinavya memleketleri ile rakabete girişmemektedir.

İskandinavya memleketleri ormanlarını daha rasyonel bir şekilde işleterek ihracatta bulunmakta ve kuvvetli bir ticaret filosuna sahip olmakla nakliyecilikte de daha müsait bir vaziyeti irae etmektedir.

1929 danberi Sovyet Rusya bu memleketler ile rekabete girilmiş ve Levante piyasasını ucuz oduna gark etmiştir. Bu hâdiselerden dolayıdır ki Romanya odun sanayii bir buhran devresi geçirmektedir. Bu suretle $\frac{4}{5}$ i sert ağaçlardan, mütebakisi inşaat ve yakılacak odunlardan terekküp eden ihracat 1925 senesinde bütün ihracatın $\frac{0}{10}$ 22 sini teşkil ederken 1929 senesinde $\frac{0}{10}$ 16,5 e tenezzül etmiştir.

Petrol sanayii :

Yerli ham maddelere istinat eden iktisat şubeleri meyanında Romanya petrol sanayii fevkalâde bir vaziyet arz ediyordu. Petrolün müştakâtı ile 1929 da ihracatı yüzde 33 e baliğ olmakta ve 1930 senesinde ihracatın yüzde 36,5 ile, ihracatın kıymet itibarile en mühim kısmını teşkil ediyordu.

Gittikçe artan dahilî istihlâke rağmen Reffinerine mamulâtından yüzde 63 ü ihraç edilmektedir. Bu ihracat 1920 senesinde 240,690 tondan, 1925 senesinde 788,823 tona ve 1930 da 3,855,520 tona çıkmıştır. İhracatı te-zayüt eden mevât meyanında benzin, rafine ve destile edilmiş petrol ve ölresiduen dardır.

1929 senesinde Romanya petrol sanayii, teessüsünden beri, en şiddetli bir buhran geçirmektedir. Bu buhran 1931 de muhtelif şirketlerin zararlarından ve 38 menbain (mecmuu 150 ye baliğ olmaktadır) tatili faaliyet etmesile tecelli etmiştir. Cihan petrol istihsalinin vasi mikyta artması Standard Oil ve Royal Dutch Shell ve bil'ahara Sovyet-Rus rekabetinin doğurduğu mücadele cihan piyasa petrol ve müştakâtının fiatlarının sukutuna tesir etmiştir.

Mamafi bu sukutun hususî bir sebebini de Romanya petrol sanayiinde

aramak icap eder. Romanya Rafineleri Crack usulünün tatbikine rağmen el'an rasyonel bir tarzda çalışmamaktadırlar. Bundan başka bu müesseseler devlete ve komünlere yüksek vergi ve resim tediyesile mükelleftirler. Romanyadaki büyük petrol şirketlerinin petrol istihsalinin tahdidine dair olan 30 teşrinisani 1930 itilâf müddetinin hitamile petrol istihsalı birdenbire tezayüt ederek fiatların yeniden sukutunu intaç etmiştir.

Kâfi miktarda ucuz nakil vasıtasının mevcut olmamasından ve ecnebi memleketlerden bilhassa Fransız, İngiliz ve İtalya piyasalarında baş gösteren şimali Amerika ve Rus rakabeti karşısında, Romanya petrol müştakâtı satılamamıştır. Memlekette petrol istihsalinin tahdidi hususunda yapılan teşebbüsler akim kalmış ve petrol sanayiindeki mücadelenin devamına sebep olmuştur.

Ham madde işliyen sanayi :

Kimya sanayii petrol Rafinerileri yanında büyük bir rol oynayamamaktadır. İthal edilen kimya ve ecza müstahzaratı, boya ve vernik umum ithalâtın yüzde 4 üne baliğ olmaktadır.

Deri sanayii dahili ham maddelerden istifade ederek inkişaf etmiştir. Bununla beraber ince deri işleri imal edecek bir vaziyete gelmemiştir. 1927 senesindenberi Romanya deri ve deri mamulâtı ithal azalmış ve bütün ithalât, vasatî olarak, yüzde 3 üne sukut etmiştir.

Romanyanın hariçten celbetmeğe mecbur kaldığı asıl mevât metallurji sanayi mamulâtı ve makinelerdir. Dahili metalluri (sanayii ihraciye) sanayiden bilhassa demir sanayii harpten sonra devletin gayretile tevessü etmekle beraber henüz pahalı çalışan ve mamulâtı muayyen bazı basit nim mamul maddelere inhisar eden bir vaziyettedir. Buna rağmen bu sanayi dahili ihtiyacın mühim bir kısmını tatmin edebilmektedir. Ecnebi rakabetine karşı durabilmek ve dahili fiatleri müstakar kılmak maksadile Romanya büyük demir teşebbüsleri küçük teşebbüsleri de kartel haline gelmeğe teşvik ediyorlarsa da teşebbüslerinde henüz muvaffak olamamışlardır.

Bir çok komlike maden mamulâtı ve hemen bütün makine ve elektroteknik mamulâtı hariçten celbedilmektedir. Romanyanın umum ithalâtından takriben yüzde 19 u maden mamulâtına ve yüzde 11 i makinelere, apare ve motörlere isabet eder. Bu ithalâtın mühim bir kısmı istihsal vasıtala-

rından terekküp etmektedir. Romanya iktisadiyatında bilhassa münakalât, sanayi ve ziraat sahalarının şiddetle ihtiyacı olan bu mevaddın istihsali için memlekette sermaye, ihtisas ameleşi ve kısmen de ham madde mevcut değildir.

Devletin tatbik etmiş olduğu iktisat siyasetile mensucat sanayii de Metallurji sanayii gibi inkişaf etmiş ve fabrika adedi ve mensucat istihsali tekessür etmiştir.

Yün dokuma fabrikaları bu meyanda hâkim bir vaziyet ahzetmekte ve ihracatta bile bulunmaktadırlar. Pemuk dokuma fabrikaları ve trikotaj müesseseleri buna inzimam etmektedir. Memleketin en büyük kumaş fabrikaları bir fiat ve kondisyon karteli teşkil etmişlerdir. Kartelin gayesi sürümü yeknasak bir surette tanzim etmek ve istihsali sürüm nispetine göre tanzim ve tensik etmektir.

Yerli mensucat sanayii dahilî ihtiyacı tamamen tatmin edememektedir. Nebatî dokuma (Spinnostoff) ve Konfeksiyon nu (bilhassa pamuk ipliği, pamuk dokumaları, pamuk çorabı ve kenevir çuvalları) hariçten celbeder. Bu ithalât Romanya umum ithalâtının yüzde 29 nu teşkil eder.

Yün ipliği (Wollgarn), ince yünlü dokumalıklar, yünlü örgülü kumaşlar oldukça bir miktara baliğ olarak umum ithalâtın takriben yüzde 7 sini teşkil etmektedir. Mensucat maddeleri ithalâtının bu mühim nispeti karşısında yerli mensucat sanayii istihsali azaltmak veya kısmen tatil etmek mecburiyetindedir. Harpten sonra bu sanayiın tamamen iktisadî bir şekilde tesis edilmemesi buna başlıca sebep teşkil etmektedir.

Yerli ham maddeye, ameleye ve eski bir ananeye de (meselâ eski çuha fabrikalarında olduğu gibi) istinat eden «ham madde işleyen sanayi» henüz inkişaf etmek üzere olup, nim mamul ve mamul sanayi mevadına olan dahilî ihtiyacı, rekabet yüzünden temin edememektedir. Bundan dolayıdır ki ecnebi mamulâtı bilhassa endüstriyel vasatî Avrupanın mamulâtı Romanyada — normal şerait tahtında — ümitbahş bir piyasa ve ecnebi sermayesi de memlekette müsait plasman fırsatları bulabilecektir.

Romanya haricî ticaretinin bünyesi:

Romanya iktisadiyatının hariçten celbetmek mecburiyetinde olduğu eşyanın yüzde 85 şî mamul mevattan terekküp etmekte ve bu nispet 1925 ilâ 1930 senelerinde oldukça sabit kalmıştır. Romanya ihractının yarısı

gıda ve hayvan yeminden ve yarısı da sınai ham maddelerden tereküp etmektedir. 1929 ve 1930 senelerinde Romanya ihracatı bünye itibarile tahavvüle oğramış ve ziraat, hayvancılık ve ormancılık mabsulleri yerine hasılat, iklim ve tabii şeraite muallâk olmayau ihracat sanayii ve petrol produit'lerinden teşekkül etmiş ve istihsali mühim tahavvüllere maruz kalmıyan maddelerle ihracatı müstakar kalmıştır.

Bu keyfiyet ihracatı hasatların vaziyetine bağı olan ve ithalâtını mahsulâtı ziraiyesinin hasılatından ödemek mecburiyetinde olan bir memleket için çok mühimdir.

Romanya ihracat bünyesinin değışmesinin bir başka sebebi daha vardır. Romanya petrol sanayiinin büyük bir kısmı ecnebiler tarafından işletildiğı için istihsal ve ihracattan mütevellit hasılat, ziraî istihsal ve ihracatta olduğı gibi millet iktisadına değıl, ecnebi sermayeye inzimam etmektedir.

Fakat hali hazır buhranından petrol istihsal ve ihracatındaki zararları ecnebi sermayesi çekmektedir. Bundan dolayı Romanya millet iktisadiyatı cihan petrol piyasasının geçirdiğı depressondan nispeten az mustarip olmaktadır. Halbuki bütün petrol sanayii milli sermaye ile işletilseydi, Romanya iktisadiyatı daha müşkil bir vaziyete girecekti.

Hatta ecnebi şirketlerin iflâsı anında bile muhtelif tesisata yatırılmış ecnebi sermayesi yine memlekette kalmakta fakat sahipleri olan ecnebi sermayedarları bundan mutazarrır olmaktadırlar.

Ecnebi memleketlerde tesisata yatırılan sermayelerin yüksek kârlarına mukabil yüksek ziyanlar ile karşılaşabilirler; bundan dolayıdır ki bazı zamanlarda pek fazla görünen kazançlar vergi vesair şekilde tamamen alınmayarak mezkûr şirketlerin sıkıntılı zamanlarını gidermeğe imkân vermemelidir.

hali hazır iktisadî buhranından en fazla müteessir olan bittabi yeni teşekkül etmiş olan Romanya şirketleridir; iktisadiyatının millileşmesi neticesinde zuhur eden bu gayrı uzvî ve esassız teşebbüsler her yerde olduğı gibi Romanyada da buhran neticesinde hakkı hayata malik olmadığını anlayacaktır. Muhtelif müesseselerin iflâsı ise millet iktisadiyatını sarıacaktır. Fakat Romanya milli iktisadî noktai nazarından bu otomatik temizleme hadisesi, 1923 te tatbik edilip muvaffak olunamıyan millileştirme ceryanına nazaran, daha sağlam bir hareketi ifade eder.

III. Devletin iktisat siyaseti

Siyaset ve iktisat:

1928 senesindenberi Romanyaya ârız olan iktisadî buhran, cihan buhranı ve harbî umumîden sonraki senelerin fena rekoltelerinden (1919-1921, 1925, 1928 ve 1929 senelerinin passif ticaret bilânçosu) mütevellit sebeplerden maada devletin hakikate uymayan ve gayrı müstakar bir surette tatbik ettiği iktisat siyasetleri olmuştur. Kısa fasılalar ile birbirini takip eden Romanya kabineleri, bir hükûmet tarafından vücade getirilen ve tatbik edilen reform ve müteaddit kanunlarının neticesi diğer bir hükûmet tarafından semereyi beklemeden, hatta tamamen tatbik ettirmeden değiştirmesi ve onların yerine kendi ıslahat tarzlarını mevkii tatbika koymaları memleketi müşkül bir vaziyete sokmuştur. Denilebilir ki, umumî harpten sonra gelen hükûmetler bu tarzı hareketle memlekete pek çok zarar iyka etmişler ve iktisadiyat ihtisaslı bir surette sevk ve idare edilememiştir.

Romanya siyasetinde iki mühim fırka rol oynar. Bratiano'nun liberal fırkası. Milli banka ve sanayii müessesatına istinat eden bu fırka siyaset ve iktisat sahasında memleketi (anorganik) ve otark (siyasî ve iktisadî istiklâliyet) bir surette idare etmekte idi. Bratianonun fırkası 1928 senesi sonuna kadar mevkii iktidarda kalmış ve Maniu'nun riyasetinde bulunduğu millî köylü hükûmeti tarafından istihlâf edilmiştir. Bu hükûmet şimdiye kadar ihmal edilen ziraati himaye edeceğini vadedmiş ve bu hususta tatbika başladığı programı araya giren iktisadî vaziyet sekteye uğramıştır. Buna rağmen memleketin iktisadî bünyesine tatabuk eden bir iktisat siyaseti tatbik etmek ve Romanyayı beynelmilel iktisadî münasebata iştirak ettirmek itibarile Maniu fırkası oldukça muvaffakiyet ihraz etmiş sayılabilir.

1930 ilk baharından itibaren hükûmetin başına getirilen Yorga kabinesi de buna mümasil hareket etmektedir.

Ziraat siyaseti:

1928 senesi sonlarına kadar devam eden sanayii himaye rejimi Romanya millet iktisadiyatında ağır zararlar husule getirmiştir; bu siyaset altında yerli ziraat ve sanayi şubeleri ağır surette mutazarrır olmuşlardır.

Harbî müteakıf senelerde tatbik edilen ziraat reformu bir çok arazisiz köylüye tarla ve mer'a temin etmiş fakat bunlara lâzım olan zirai alât ve sürmeğe mahsus hayvan verememişti. Saniyen hükümet köylünün tenvir ve terbiyesi hususunda kuvvet sarf etmemişti. Bundan dolayıdır ki ziraat ıslahatının neticesi, buğday zeriyaat sahasının azalması ve buğday ve mısır hasılatının sukutu ile ucuz yem ziraatine geçiş, milli gelirin ehemmiyetli surette azalması suretinde tecelli etmiştir. Tevzi edilen arazinin büyük bir kısmı, sahipleri tarafından işletilemediğinden dolayı sürülüp ekilmemiştir. Ancak 1929 senseinde bu arazinin muayyen nispetler dahilinde satılmasına müsaade edilmiş, yani evvelce vazolunan satış yasağı kısmen ref edilmiştir. Bu tetbir sayesinde araziden daha fazla istifade edilecek ve vasatî bir köylü mülkiyeti temin edilebilecektir.

Zirai mahsulâtın ihracatta tâbi olduğu yüksek resimler, gayrı müsait münakale şartlarından ve ihracatın emtiası için itası zarurî olan nakliye ücretlerinden ve maliyet masraflarile hiç bir suretle telif edilemeyen azami fiatlerden ve nihayet gümrükler vasıtasile himaye edilen ecnebi sanayi mamulâtının pahalılığı dolayısile fena bir vaziyete girmiştir.

Kooperatıfçılık ve zirai kredi müesseseleri devlete yardım edemiyerek bir kenarda kalmıştır. Köylüler eşhası hususiyeden ve küçük bankalardan yüksek faizli ve kısa vadeli kredi almağa mecbur kalmışlardır. Bunun neticesi olarak Romanya ziraatı pek ziyade borçlanmış (1930 da 45 ilâ 50 milyar Ley olarak tahmin edilmektedir) ve zirai mahsulât fiatlerinin mühim surette sukutu üzerine vaziyet vahamet kespemmiştir.

Bu vaziyet karşısında ittihaz edilen tetbirlerden devletin borçluları himaye maksadile vücade getirdiği kanunlar, ezcümle faizi kanunî bir şekilde tahdit eden murabaha kanunu bittabi pek büyük faideler temin edememişti. 1930 senesinde kısa vadeli kredi muameleleri yapmak için ihdas edilen « merkez kooperatıf bankası » sermaye fıkdanından dolayı çok fazla teshilât gösteremedi.

Ancak 1931 senesinde Romanya hükümeti ecnebi banka ve müesseselerin yardımile yaptığı istikrazla bir zirai ipotek müessesesi « Crédit Hypothecaire de Roumanie » (sermayesi 330 milyon Ley) teşkil ederek, ziraat arazi ve binalarını birinci sınıf ipotek mukabilinde uzun ve kısa vadeli ikrazatta bulunuyordu. İstikraz bedelininin bir kısmile de « Banque d'Agriculture Roumanie » Romanya ziraat bankası tesis edildi. Bu bankanın vazifesi hususî kısa vadeli borçları mutedil bir faizle (% 12) 30

senede imha edilebilen uzun vadeli kredilere tahvil etmekte. Bankanın sermayesi 690 milyon Leye baliğ oluyordu. Halbuki ehemmiyetli bir surette borçlanan Romanya ziraati yukarda zikredilen borç tahvili ameliyesi için bu meblâğ pek azdı. Para piyasaların hali hazır vaziyetine nazaran bu iki müessese tarafından ihraç edilecek tahvilâtın ecnebi melekelerde vasi bir surette satılması da ayrıca muhtacı izahtır. Romanyada Fransanın ikrazatta bulunacağı zannedilmektedir. Kredi işlerine medar olabilmek için 1931 senesinde ziraî rehin hukuku yeniden tanzim edilmiştir.

Sanayi siyaseti :

Harpten sonra ziraatin gördüğü zarar bazı sanayi şubeleri lehine tezahur etmiştir. Bir çok müesseselerin tesis ve tevsii iktisadî sebeplerden ziyade siyasî (bilhassa fırka siyaseti) sebepler tahtında vukua gelmişti. Burada devletin aldığı vaziyet, eski tanılmış merkantilist usullere müracaat etmekte; sanayie müsait kredi bahşetme « Credit Industriel » azamî hâmi gümrükler, maişet masraflarını sun'î bir surette alçak tutma ve eski Romanyadan müdevver teşviki sanayi kanununa istinaden yeni tesis edilen müessesata ucuz arazi ihalesi, lüzumlu makinelerin gümrükten muafiyeti, vergi teshilâtı nakliye tenzilâtı vesaire.

Bu siyaset neticesinde ham madde işliyen sanayi ehemmiyetli fakat kısmen gayrı sıhî bir surette inkişaf etmişti. Tesis senelerinin gayrı müstakar vaziyeti ve 1928 senesine kadar temadi eden Inflation hakikî vaziyeti setrediyor ve devletin tatbik ettiği iktisadî siyasete güvenerek yanlış bir çok tesisat ve plasmalarına sebep oluyor ve faizi gayrı kabili tahammül olan krediler vasıtasile bir çok sanayi müesseselerinin ortaya çıkmasını intaç ediyordu.

1929 senesinde devlet maliyesinin, Deflation buhranı esnasında düçar olduğu vahim vaziyet hasebile umum vergileri tezyit ve sanayi mamulâtının yüksek gümrük resimlerini kısmen tenkis ettiği vakit ziraî nüfusun satın alma kuvveti sür'atle azalmış ve yeni tesis olunan Romanya sanayinin mukavemetsizliği tecelli etmişti.

Ham maddeleri, amelelerini ve sermayelerini dahilden tedarik edemiyen fabrikalar mamulâtı çok pahalıya mal etmektedirler. Ticaret mukaveleleri neticesinde gümrükler daha ziyade indirilecek olursa bu fabrikalar ortadan çekilmek mecburiyetinde kalacaklardır.

Organik bir tarzda yapılmayan bu sanayileşme Bratianu hükümeti zamanında otark bir iktisat sisteminin (kendi yağile kavrulma siyaseti) tatbiki ile iktisadi teşebbüslerin millileşmesi arzu edilmiştir. 1924 senesinde müesseselerin daha ziyade ticarî bir usul ile işlemeleri, madencilik ve enerji ve elektrikleşme sanayiinin teşvikine dair kanunlar vazedilmiştir.

Milli iktisat zümreleri kanunun gösterdiği veçhile, büyük sermayeli ecnebi teşebbüslerine bilhassa petrol şirketlerinin sermayelerine yüzde 60 nispetinde iştirak edecek paraları yoktu. Saniyen memlekette tesisi düşünülen modern endüstride çalışacak mütehassısların ve görgülü amelelerin de Romanyada mevcut olmaması yüzünden millileştirme plânı kuvveden file gelemedi.

Bu kanunlar henüz teşekkül eden fakir Romanya iktisadiyatını şiddetle muhtaç olduğu ecnebi sermayesinden mahrum kılmış ve memlekette esasen mahdut olan seyyal sermayelerin muhtelif tesisata yatırılmasile faizin yükselmesine ve nihayet iktisadiyatın ve devlet maliyesinin sarsılmasına sebep olmuştur.

Fakat 1929 senesinde millileştirme kanunu tadil edilmiş ve ecnebi sermaye yerli sermayeye muadil addedilmek suretile eski kanunun bir çok noktaları ıslah edilmiştir.

Mali siyaset :

Ziraatin ve yerli ham maddelere istinat eden sanayi şubelerinin ihmali endustrie ve millileştirme siyasetlerinin cebri bir surette tatbiki devlet bütçesini oldukça mühim bir vergi varidatından mahrum kılmıştır.

Devlet bütçesini 1929 senesinde mühim tehlikeye düşüren bu vaziyet ancak yüzde 7 faizli ve 101 milyon dolarlık bir Stabilisation ve imar istikrazı » aktetmek suretile ıslah edilebilmiştir. Fakat Romanyada gerek devletin ve gerek hususî müessesatın seyyal sermayelere o kadar ihtiyaçları vardı ki, bu 1929 senesi istikrazı, paranın istikrarından ve hazinenin ıslahından, devlet demiryolları borçlarının büyük bir kısmının itfasından sonra mutasavver demiryolu inşaatına vesair umumî hizmetlere (şosaların tamiri v. s.) kifayet etmemiştir. Bundan dolayı Romanya 1931 senesinde ikinci bir beynelmil el inkişaf istikrazı aktetmiştir. Gayrimüsaait şeraitle aktedilen bu istikraz yüzde 7 faizli olup 51,7 milyon tutarında idi. Bu istikraz devlet hazinesini yüzde 10 faizle tahmil etmiş ve bundan evelki Sta-

blizasyon istikrazına nazaran yüksek faiz ve alçak bir kursiu ($86\frac{1}{2}$) arz eden bu istikraz Romanya maliyesinin vaziyetini ifade etmektedir.

Devlet maliyesinin bozuk gitmesinin bir sebebi de devletin memleket iktisadiyatına müdahalesidir. Çünkü 1928 devlet varidatını tezyit etmek ve müteaddit kanunlar koymak suretile iktisadiyatın mühim şubelerine el uzatmaktadır.

Bu cümleden olmak üzere devlet işletmeleri muhtar işletmelere çevrildiler. Fakkt malî mülâhazalara istinat eden bu kanun ve tedbirlerin bir semeresi görülemedi. Meselâ 1930 senesinde müteaddit tadilâttan sonra vücade getirilen ispiroto kanunu fabrikada imal edilen ispirotoy azaltmış ve evlerde imbikler vasıtasile imal edilen ispirotonun mühim miktarda tezayüdünü mucip olmuş ve bu hâdise devlet hazinesini mutazarrır etmiştir.

Gümrük ve ispiroto varidatı 1927 senesinden 1930 senesine kadar yüzde 54 nispetinde azalmış ve 1931 senesinin ilk üç ayında daha ziyade düşmüştür.

İhzacat resimlerinin kaldırılması ve ithalâtın gerilemesi (1929 dan 1930 a kadar yapılan ithalâtın kıymetinden yüzde 24 nispetinde bir tenakus) gümrük gelirini azaltmıştır. İthalâtın gerilemesi ise halkın satın alma kuvvetinin azalması ve gümrük varidatının eksilmesi de gümrük makinesinin gayet fena işlemesi ve fena idare edilmesi gibi sebeplerden tahassül etmiştir.

Romanya Millî Bankası teknik müşaviri olan Fransız Roger Auboin'da verdiği raporda bu keyfiyete işaret etmiştir. (Builletin d'Information et de documentation № 5, Sah. 322, Bükreş, Mayıs 1931).

Yeni teşekkül eden devletin muhtar idareleri fırkaların tahtı tesirinde intihap edilen ve mutahassıs zevattan terekküp etmiyen müdiranı tarafından hüsnü suretle idare edilemediğinden, 1930 senesini hep zararla kapamaya mecbur olmuşlardır.

Münakale siyaseti:

1 Eylül 1930 dan itibaren eşya tarifelerinin yükseltilmesine ve teşviki sanayi kanununun bahşettiği tenzilâtların ref'ine rağmen « muhtar devlet ve demiryolları idaresi » el'an senevî takriben 1 milyar Ley tutan bir (defisit) zararla çalışmaktadır.

1931 senesinde tensik edilen memurları el'an mühim bir yekûna balığ

olmaktadır. Devlet demiryollarının zararlı işleminin bir sebebi de ihrak maddelerinin pahalılığı, dahilde yapılan tamiratın pek masraflı olması ve nihayet devlet memurlarına yapılan muhtelif tenzilâtlardan tevellüt etmektedir. Ecnebi istikrazları sayesinde azami derecede istimal edilen demir yolları malzemesi ıslah va mühim hatların inşasına başlanmıştır.

1930 senesinde ecnebi mutahassıslarının nezaretinde umum idare rasyonelize edilmeğe başlamıştır.

Romanya demiryolu şebekesinin pek kesif olmamasından dolayı memleketin her tarafına giden otobüs ve şosaların ehemmiyeti pek büyüktür. Yolların fena vaziyeti millet iktisadını çok mutazarrır etmekle beraber yolların vaziyeti yeni teşekkül eden muhtar devlet idaresinin sermaye fıkdanından dolayı pek çok ıslah edilememektedir.

Ancak son aktedilen istikraza istinaden bir İsveç şirkete 750 kilometrelik şosanın inşası için bir mukavele yapılmıştır.

Yukarda da zikredildiği veçhile, Romanya ihracatı su yollarından çok fazla istifade etmektedir. Transit ticaretini teşvik ve tezyide medar olmak için mühim limanlarda muhtar idareli ve gümrüğe tabi olmıyan serbest mıntakalar ve kanallar vücade getirilmiştir.

Bu muhtar idare, limanların tevsi ve ıslahı, tahmil ve tahliye tesisatının modernleştirme vazifesile mükelleftir. Romanya gemileri daha ziyade su yollarından (nehirlerden) istifade etmekte ve deniz münakalesinde pek mühim rol oynamaktadırlar. Bundan dolayı deniz nakliyesinden mütevellit kazançlardan bilhassa Yunanistan, İngiltere ve İtalya gemileri istifade etmektedir.

Romanya da 1930 dan itibaren, denizciliği takviye etmek istemiş ve eskiden mevcut olan Şark hattından (Köstence - İstanbul ve Köstence - İzmir - İskenderye) maadda İbrail ve Kalas limanlarından Akdenizin şarkındaki memleketlere, gayesi Pire olmak üzere muntazam bir vapur servisi tesis etmiştir. Bu servis cenubî Almanyadan, Polonyadan ve Çekoslovakya dan Tuna tarikile Şarkı karibe (Levante) gidecek eşyanın sevk edilmesinde mühim rol oynayacaktır.

Komşu memleketler ile nakliyat konvansiyonu akti ve direkt demiryolu tarifeleri tanzim etmek suretile Romanya ecnebi eşya transitinin memleketten geçmesini temin etmek niyetindedir.

Haricî ticaret siyaseti:

Memleket parasının gayrı müstakar bir vaziyet arzemesi ve daima tahavvül eden hâmi gümrük siyaseti neticesinde ecnebi memleketler ile olan ticareti muntazam bir tarzda cereyan edememiştir. Bu keyfiyet 1929 senesine kadar devam etmiştir. Varidatı tezyit etmek maksadile harpten sonra memleket mahsulleri yüksek ihracat resimlerine tâbi tutulmuş ve bu resimler 1931 senesine kadar tarhedilmiştir.

İthalâta da, yine malî ve hâmi noktai nazardan, yüksek gümrük resmi vazedilmiş fakat 1929 da tatbik edilen yeni gümrük kanunu mucibince bu resimlerde istikrar hasıl olmuştur. Aktedilen ticaret muahedeleri ile mezkûr resimler daha ziyade tenzil edilmiştir.

Köylü hükûmeti zamanında millî mahsulâtın hariçte mahreç bulmasına gayret sarf edilerek ihracatın daha rasyonel bir tarzda teşvikine gidilmiştir. İthalât ve ihracat işleriyle meşgul olmak üzere bir «kooperatif merkezi» ve devletin himayesinde « hayvan ihracatı sindikası » teşkil edilmiştir. Bundan maada bazı ihracat maddeleri (yumurta, meyve) standardize edilmiş ve bu yüzden bir hayli istifade edilmiştir. 1931 senesi temmuzunda hububatı kıymetlendirme kanunu mucibince buğday ihracatına (beher vagona 10,000 Ley) ve buğday ununa (13,000 Ley) prim verilmişti. Fırıncılardan alınan ekmek vergisi bu prime karşılık teşkil etmekte idi. Bu tedbir sayesinde müthiş bir surette sukut eden dahilî buğday fiati tekrar yükselmeğe başlamıştır.

Gerek bu tedbir sayesinde ve gerek ticaret muahedeleri siyaseti neticesinde Romanya haricî ticaret siyaseti büsbütün başka bir safhaya girmiştir. Romanya harpten sonra, daha ziyade cihan iktisadiyatı ile münasebet tesis edeceği yerde bilâkis millet iktisadiyatını beynelmilel mübadelesini tahdit etmek suretile ecnebi piyasalar ile irtibatı kesmiştir. Fakat 1930 senesi şubatından sonra bir çok devletler ile ticaret ve seyrisefain mukaveleleri aktedilmiştir. Bunlardan Polonya, İtalya, İspanya, Çekoslovakya, Norveç, Fransa ve Avusturya devletleri ile aktedilen en ziyade mazharı müsaade millet mukavelesinden maada, bazı hususî tarifeler, transit ticaretine ve seyrisefaine dair anlaşmalar yapılmıştır. Romanya 21 haziran 1931 tarihinde Almanya ile mufassal bir ticaret mukavelesi aktedilmiştir. Rüçhanlı gümrükleri ihtiva eden bu tarife beynelmilel ve müstesna bir ehemmiyet arzeder.

Yugoslavya ziraatinin fena bir vaziyet geçirmesinden dolayı cenubu şarkî Avrupa hububatı muvakkat bir zaman için rüçhanlı gümrük tarifesine tâbi tutulmuştur.

Bundan istifade eden Almanya da Romanya ya behşettiği bazı muafiyetleri Bulgaristan, Yugoslavya ve Macaristana teşmil etmek hakkını muhafaza etmiştir. Almanya 1931 haziranında Macaristanla aktettiği rüçhanlı ticaret mukavelesinde bu hakkı istimal etmiş ve Almanya - Romanya muahedesinin esas prensiplerini Alman - Macaristan muahedesine teşmil etmiştir. Bu muahedeler beynelmilel tesbit edilen imtiyazlı (Preferen)gümrük sistem esasına riayet olunarak aktedilmiş olup, en ziyade mazharı müsaade muamelesinin muvakkat ve mahdut bir istisnasını teşkil eden rüçhanlı kısım ancak sair mazharı müsaade milletlerin muvafakati tatbik olunabilir. Alman ve Romen hükümetleri bu gibi müzakeratın 1931 senesi son baharına kadar Avrupa tetkik komisyonunda ve Cemiyeti Akvama dahil olmıyan devletlerde de başlanacağını ümit etmektedir.

Almanya ile Romanya arasında aktedilen bu rüçhanlı tarifeye nazaran Romanyadan Almanyanın ithal ettiği yemlik arpayı gümrük tarifesinin yüzde 50 sini ve mısırı yüzde 40 ı nisbetinde gümrük resmi tediye etmektedir. Yalnız bu ithalâtın miktarı Romanyanın şimdiye kadar Almanyaya yapmış olduğu miktarı tecavüz etmeyecektir. Bu tenzilâttan Macaristan da istifade etmektedir. Fakat Macaristan miktarına yanılan yüzde 25 nispetinde bir tenzilâttan (muhtar Alman tarifesi üzerinden) Romanya Buğdayı da istifade etmektedir. Gümrük tenzilâtından istifade eden Romanya mahsulleri meyanında meyanında kolza, ay çiçeği tohumu, kırmızı tıfıl, ceviz ve tavuk bulunmaktadır.

Almanya ithal edilecek veya Almanyadan transit olarak geçecek hayvanat ve bilhassa kasaplık diri sığırlar İsveçe bırakılan kontenjan miktarında tesbit edilmiş et ve hayvanattan mütevellit maddeler hakkında ayrıca tenzilâtlar mevcuttur.

Romanyada Alman ithalâtına 250 gümrük imtiyazı bahşetmiş (Romanya gümrük tarifesinden 211 pozisyon) tir. Romanya piyasasında en mühim mevkii işgal eden Alman mamulâtı mezkûr imtiyazdan istifade eden mezkûr imtiyazdan tereküp etmektedir. Alman mamulâtı Romanyada mer'îi tarifenin yüzde 35-50 nispetinde bir tenzilât görmektedir. İşin garibi şu ki, tesbit edilen gümrük nisbeti ekseriya Romanyanın asgarî gümrük tarifesinin dununa düşmektedir.

Romanya hükûmeti gümrük tarifesinin 39 numarasının nispetlerini aynen muhafaza etmiş ve Alman ihracatında mevzu bahis olacak 39 numarasını sureti mahsusada tayin ve tesbit etmiştir.

Ticaret muahedesinin bir an evvel tatbik edilmesi (bu meyanda birçok ikamet mukaveleleri de aktedilmiştir.) Almanya ve Romanya arasındaki yalnız eşya mübadelesini değil, aynı zamanda bütün iktisadî münasebetlerin teksifine yardım edecektir.

IV. İktisadî münasebetler

Romanya ticaretine iştirak eden memleketlerin ticarî münasebet derecesini gösterir resmî bir Romanya statistiğine 1927 senesindenberi tesadüf edememekteyiz.

Elde mevcut statistik daha ziyade bir transport statistiği mahiyetindedir. Bundan dolayı Romanyanın 1927 ile 1930 seneleri zarfında hangi memleketlerden ne miktarda mal alıp sattığı hakkında sahih bir fikir edinmek mümkün değildir.

1930 senesine kadar Romanyanın iktisadî bünyesi fevkalâde bir değişiklik arzetmemektedir. Romanyaya giren ve çıkan mallar hakkında malûmat veren ecnebî haricî ticaret statistikleri bu vaziyeti teyit ediyor.

Romanya haricî ticaretinde eskidenberi başlıca mevkii işgal eden Almanya olmuştu. Romanya ham maddelerini Almanyaya veriyor, Almanya da endüstri mamulâtını Romanyaya gönderiyordu. Bu suretle iki memleket birbirinin ihtiyacını itmam ve temin ediyordu.

Bu iki memleketin iktisat bünyesinin hususiyeti aralarındaki eşya mübadelesinde tebarüz eder. Romanya ithalâtının onda dokuzu kıymetli mamul maddelerden madenî eşya ve bilhassa alâti ziraiye, kablo, demir yolu tesisat malzemesi (1929-1930 senelerinde Alman statistiğine nazaran Almanya umum ihracatının yüzde 29 ve yüzde 24,3 üdür.) makineler elektroteknik mamulâtı dahil olmak üzere (yüzde 22 ve 27,9) mensucat, bilhassa pamuk ipliği ve pamuklu dokuma (%13 dolayısıyla %12), boyalar ve kimyevî maddeler (%6 dolayısıyla %7,4), kürk ve kürke ait eşya, ince makine mamulâtı, cihaz âletleri, yazı makineleri ve cam, cama müteallik eşya, kâğıt, kâğıta müteallik levazım, deri ve deri mamulâtı.

Diğer taraftan Romanyanın Almanyaya olan ihracatının $\frac{2}{3}$ ü havayıcı

zaruriyeden ve yemlerden tereküp ettiği gibi, bu ihracatın $\frac{1}{3}$ de sanayie ait ham maddeden ibarettir.

Almanya statistiğine nazaran 1929-1930 senesinde Almanya umum ihracatının (Romanyadan ithal ettiği) $\%$ 54 ünü yemlerden bilhassa arpa ve mısır, $\%$ 12 sini dolayısıyla $\%$ 16 sını, madenî yağlardan benzin, $\%$ 8 ini ve dolayısıyla $\%$ 9,6 sını yumurta, $\%$ 8 ilâ 4 ünü inşaat levazımatı ile kereste ve az mikyata buğday, meyve, yağlı kuru yemiş ve tohum, yağsız hububat, kürk için ham deriler, fasulye, et, domuz yağı ve tüy teşkil etmektedir.

Vasatî ve garbî Avrupa memleketleri arasında Romanya umum ithalâtında Almanya yüzde 20 nispetinde bir iştirak hissesile birinci mevki ihraz eder. Almanyanın Romanya ithalâtında aldığı bu hisse 1927 senesindenberi yüzde 22,6 ya yükselmiş olmalıdır. [1]

Romanyadan 1927 de daha az mal alan memleketler şunlardır :

1 — Çekoslovakya (Romanya umum ithalâtında yüzde 13,9 ile iştirak eder.) Demir ve demire müteallik eşya, pamuk ipliğinden mamul eşya, yünlü dokuma ayak kaplar.

2 — Avusturya (yüzde 13,3 nispetinde iştirak eder.) Makine ve cihazlar, yünlü, pamuklu, fötr va deriden mamul sair eşyalar.

3 — Büyük Britanya (yüzde 8,4 nispetinde iştirak eder.) Yün ince yünlü eşya, pamuklu dokuma, dikiş ipliği ve makinalar, sun'î ipek iplikleri, kenevir çuval, oto lâstiği, makine ve saire.

4 — Fransa (yüzde 7,7 nispetinde iştirak eder.) ipek ve dikiş ipliği, demiryolu rayları, demir boru, alât, kosmetik mamulât ve ilâhare.

5 — Lehistan (yüzde 7,4 nispetinde iştirak eder.) Kaba yün ipliği, boyalı pamuk ipliği, pamuklu eşya, demir boru, kömür, kok kömürü.

6 — Macaristan (yüzde 3,7 nispetinde iştirak eder.) Demir mamulâtı mensucat ve makineler. Bundan maada daha vâsi nispette ($\%$ 8,7) İtalya pamuklu eşya, ipek iplik ile iştirak eder.

Almanyanın ve diğer memleketlerden vaki ithalât 1927 senesinde Romanya umum ithalatının takriben yüzde 85 ini teşkil etmişti.

Almanya Romanya ihracatına takriben yüzde 25-30 (1927 de yüzde 18,6) nispetinde iştirak eder; fakat Romanya istatistiği nazarı itibara alı-

[1] Gross: Almanya-Romanya eşya mübadelesinin ehemmiyeti Bugarester Tageblatt gazetesinde 1944 ve 1945 numaralı ve 30 Mayıs 1931 tarihli

nırsa Almanyanın derecei iştiraki kat'i olarak gösterilmemiştir. Çünkü Romanya mahsulâtının Anvers, Rotterdam, (hububat) Macaristan, Avusturya, Çekoslovakya, Lehistan üzerlerinden geçerek Almanyaya vasil oluyor. Almanyadan maada transit memleketleri olan Lehistan ve Çekoslovakya, İtalya ve Büyük Britanya Romen mahsulâtının en mühim bayileridir, keza Avusturya (yüzde 13,2 nispetinde) Çekoslovakya (yüzde 5,3) diri hayvan, benzin, hububat satın alır.

Lehistan (yüzde 9,4 hububat) mısır, Macaristan (yüzde 8,3 odun, petrol) İtalya (0/6,7 nispetile) buğday ve mısır, petrol müştakâtı mahsulü ve odun, Büyük Britanya (yüzde 5,9) petrol müştakâtı, arpa ve mısırdır. Ziraat maddelerine olan ihtiyacı nispeten az olan ve bilhassa Rus ve Amerika petrolu ilhal eden Fransanın Romanya ihracatındaki mevki çok ehemmiyetli değildir (yüzde 3,6 nispetindedir. Fakat Fransız istatistiği tetkik edilirse görülür ki Romanyanın Fransaya olan faiz tediyatı son senelerde Romanyadan Fransaya vaki olan ihracatı kısmen arttırmıştır.

Mezkûr memleketlerin iştiraki (Romanya istatistiğinde gösterilen Cebelittarik'a sevk edilmiş kıymetler de dahil olduğu halde (yüzde 8,9) Romanya umum ihracatının hemen hemen yüzde 80'nini teşkil eder.

Balkan ve akdeniz memleketlerinden sonra İtalya istisna edilmek şartile Romanya ihracatının az bir kısmı Mısra, bilhassa petrol müştakâtı ve odun. Bulgaristana, Türkiyeye ve Suriyeye ihraç edildiği gibi, Yunanistana da umumiyetle koyun ihraç edilir. Romanyaya eşya satan memleketlere gelince Yunanistan ve Türkiye müstemleke eşyasıyla beraber zeytin yağı keza Türkiye taşkömürü, Mısır ise ham pamuk satarlar. Romanyanın bu memleketlerle olan eşya mübadelesini nispeten ikinci derecede gelen ham eşya ve gıda maddeleri teşkil eder.

Sair Avrupa cenubu şarki memleketleri gibi Romanyada vasatı Avrupa piyasalarına merbuttur. Bu piyasaları Romanyaya vaki olacak ihracat ve ithalâtı finanse ettikleri gibi Romanya iktisadiyatına da mühim ve uzun vadeli krediler açabilirler.

Romanyanın ecnebi memleketlerden aldığı istikrazlar:

Romanya iktisadi ve kısmen kültürel tekâmülünü memlekete vasi mikyasta giren ecnebi sermayesine medyundur. Bu istikrazlar ticaret ve sanayi kredilerine ve muhtelif müesseselerin tesisine sarfedilmiştir.

Romanya devleti iktisadiyatının ecnebi sermayesine tâbi olmasının sebebi 1931 senesinin mayıs ayında takriben 4,159,372,000 Reichsmarka balığ olan devletin tahkim edilmiş borçlarının yüzde 93,5 inin ecnebi istikrazlarından terekküp etmesidir.

Romanyanın ecnebi memleketlere olan borçlarının yüzde 28 ini harpten evvelki borçlar, yüzde 39,5 ini harp borçları, (hususi borçlar da dahil olduğu halde) olmak üzere iki kısımdan terekküp eder.

Romanya parasının kıymetten düşmesi ve devletin alacaklı ecnebi devletlerle anlaşması neticesinde bu miktar bir hayli tenezzül etmiştir. Harpten sonraki borçlar yüzde 32,5 nispetindedir.

Harpten evvel bilhassa Almanyadan yapılan istikrazların büyük bir kısmı müsmir bir surette sarfedilmiş ve Almanya Romanyaya ithalâta yüzde 40 nispetinde iştirak etmiştir.

Harpten evvelki istikrazların hamilleri bu gün Fransızlardır. Halbuki harpte ve harpten sonraya isabet eden ilk senelerde Romanyanın, İngiltereye ve Birleşmiş Amerika devletleri ile Fransaya olan borçları ağır faizlerle bağlı olduğu gibi Romanya iktisadiyatına hiç bir suretle faideleri dokunmamıştır. Uzun zamanlar bu memleketlerin Romanyada olan eşya mübadelesine bir tesir icra edememiştir. Ancak 1929 ve 1931 senelerindeki istikrazlar bir taraftan doğrudan doğruya Romanya iktisadiyatına, diğer taraftan da ecnebi memleketlerinkine yarıyacak olanlardır.

Ecnebi memleketleri bu eşya tediyatını imtiyazlar elde etmek şartile kabul etmişlerdi. Bu beynelmilel istikrazların her ikisi de stablizasyon istikrazından yüzde 22 ve tekâmül istikrazından yüzde 53,2 olan Fransız bankalarının teşvikile vücuda gelmiştir. İsveçte kısmen 1929 da yüzde 30 nisbetinde (kibrit inhisarı) ve 1931 senesinde yüzde 18,7 nisbetinde ve Amerika dahi 1929 da yüzde 12 ve 1931 te yüzde 15,5 nisbetinde iştirak etmişlerdir. İştiraki itibarile 1929 da yüzde 10 nispetinde olan Britanya ve 1923-27 senelerinde ecnebi sermayesinin Romanyadan çekildiği esnada bu memlekete bir çok defalar küçük istikrazlar bahşedip 1929 daki istikrazın yüzde 8 ini üzerine alan İtalya 1931 senesi Emisyonundan sarfı nazar etmişlerdir.

Almanya küçük hisselerle bu iki büyük istikraza (1929 da yüzde 5 ve 1931 yüzde 3,4 nisbetinde) ve aynı zamanda « Ziraat ipotek müessesesi » teessüsüne iştirak etmiştir.

Bu istikrazlara İsveçre, Hollanda, Belçika, Avusturya ve Çekoslovakya dahi iştirak etmişlerdir.

Romanyadaki ecnebi sermayeler :

1929 dan sonra Romanya sermaye piyasası Fransa, Amerika, İsveç ve Büyük Britanya sermayelerinin akınına maruz kalmış ve bu memleketlerin sermayeleri Romanyanın muhtelif iktisat şubelerine yerleşmiştir. Ecnebi sermayesinin en ziyade nüfuz ettiği saha Petrol sanayiidir; bundan sonra bankacılıkta, odun ve demir sanayiinde ecnebi sermaye plasmanlarına tesadüf edilir. Şeker sanayii ve 1929 danberi elektrik sanayiide ecnebi sermayesinin tesiri altında kalmıştır. Fransa Romanyanın aktettiği mühim istikrazlarda mutavassıt vazifesini görmüş ve Romanya hükümeti müşavirliğini yapmak suretile bu memleketi tesiri altına almıştır. 1928 senesinde Romanya parasının stablizasyonuna dair olan prejeyi Banque de France delegelerinden şimdi beynelmilel tediyat bankası umumî kâtibi bulunan M. Quesnay ve Prof. Charles Rist'e yaptırmıştır.

Prof. Charles Rist'ten sora Roger Auboin Rist'in yerine aynı zamanda Romanya Millî Bankasının teknik müşavirliğine nasedilmiştir. Romanyanın ecnebi-den kredi almasında ve ecnebi sermayelerinin memlekette imtiyazlar elde etmesi hususunda bu iki şahsın çok tesiri olmuştur. Bu cümleden olmak üzere Romanyanın ikinci bir hasadı finanse etmek üzere Dresdner Banktan 1929 senesinde almak üzere olduğu 550,000 Sterlin tutarındaki bir istikraz, bu husustaki mukavelenin aktedilmiş olmasına rağmen, Charles Rist in bir itirazile akım kalmıştır. Ziraî hipothek müessesesinin tesisinde de Credit de France, ın vice-gouverneur'inin reyini alınmak suretile yine Fransız tesiri altına girilmiş olunuyor.

Romanya demiryolları idaresinde senelerdenberi M. Leverage isminde bir Fransız mutahassis olarak çalışmaktadır. Bundan maada bir çok Fransız müteşebbisleri banka ve sanayi âleminde (Romanyayı ziyaret ederek kendi sermayelerinin Romanyada plase edilmesini temin etmişlerdir.

Harbi Umumi sonunda Romanya bankacılığına Fransız sermayesi girmiş ve kısmen Alman iştiraklerinin yerine kaim olmuştur.

Romanya sanayiine de Fransızlar (Banca Moldova — Romanya mensucat sanayii). Banka iştirakleriyle tesir etmek istiyorlar. En fazla alâkaları, memleketin elektrikleştirilmesi ve madencilik üzerine müteveccihdir. Fransız hissesi Romanya petrol sanayiinde de mühim bir mevki işgal etmiştir. 1930 senesinde petrol istihsalinin takriben yüzde 24 ü Fransız (ve Belçika) sermayesine isabet etmektedir.

Romanya petrol sanayiinde bugün İngiliz sermayesi mühim bir mevki işgal etmektedir. Bu sermaye İngiliz - Holanda sermayelerinden teşekkül eden (Royal Dutch Shell) ile birlikte istihsalin yüzde 40 ını teşkil eder. (1930). Amerika sermayesi daha az hisse ile iştirak etmektedir (Standard Oil) yüzde 8 ve İtalya yüzde 2 nisbetinde - Sırf Romanya sermayesi yüzde 20 ve ecnebi şirketlere iştirak eden Romanya sermayesi ise istihsale yüzde 5,7 nisbetindedir. Umumî harpten evvel, yani 1913 senesine nazaran petrol istihsalinin yüzde 1 i Romanya sermayesine isabet ederken Romanyanın memlekette çalışan Alman şirketlerine vaz'ı yedi üzerine petrol sanayiinde plase edilen sermayenin yüzde 40 teşkil etmekte idi ve milileştirme kanunlarıyla derute ettiği sanayi oldukça mühim bir istihsal arz etmektedir.

Petrol ve demir sanayiinden (Resita) ve sigortacılıktan (Sun Insurance) maada İngiliz sermayesi Romanya iktisadiyatına az nüfuz etmiştir. İngiliz ithalât acentaları İngiliz mensucatına ve ziraî makinelerine Romanyada mahreç aramakla meşguldürler. 1931 senesinde Anglo-International Bankası, Romanya Kredit Bankasına iştirak etmiştir. Belçika sermayesi bilhassa elektroteknik sanayiiine (Sorecani) ve şeker ve çimento endüstrilerinde çalışmaktadır. İsviçre memlekerin elektrikleşmesinde mühim bir rol oynamakta, ve 1931 senesindenberi azot fabrikalarındaki Macar hisselerini üzerine almış bulunmaktadır.

İtalyan sermayesine bilhassa odun sanayiinde tesadif edilir. İsveç Romanya kibrit inhisarına maliktir. (Kreuger ve Toll). Bundan maada yol inşaat imtiyazını almıştır. İsveç sermayesi Romanya elektrik sanayiinde de çalışmaktadır. Romanya petrol sanayiile çoktanberi alâkadar olan Amerika Birleşmiş Devletleri 1929 senesindenberi Romanya iktisadiyatının sair şubelerine nüfuz etmeğe çalışıyor. «International Telegraph and Telefon Co.» (Morgan) 1930 da Romanya Telefon imtiyazını ve Amerikan and Foreign Power Co. (Elektric Bond and Share Co) ve Morganın dahil olduğu bir şirket 1931 de Bükreş şehrinin elektrikleşmesini deruhte etmiştir.

Avusturya ve Macaristanın Romanyaya terkettikleri yerlerde bilhassa bankacılık sahasında sermaye hareketlerine tesadif edilmekte ise de bu bağlantılar gittikçe sıklılığını kaybetmektedir.

Halbuki Çekoslovakya sermayesi gittikçe Romanya iktisadiyatına hü lül etmiştir.

Alman sermayesi harpten evvel Romanyada mühim bir mevki işgal etmişken harbi müteakip aktedilen muahedelerden sonra ortadan kalkmıştır. Fakat, birinci kanun 1928 de aktedilen Almanya ve Romanya itilâfından ve Temmuz 1930 da aktedilen muvakkat ticaret mukavelesinden sonra bu sermayenin tekrar Romanya iktisadiyatına sokulduğunu görüyoruz.

Almanya bugünkü sermaye ve kredi vaziyeti ile Romanyaya uzun vadeli ikrazda bulunmağa ve muazzam tesisat vücude getirmeğe kadir değildir. Yalnız (Banat ve Transilvanya mıntakasının elektrikleştirmesini Siemens - konzerni vasıtasile deruhte edebilmiştir. Ve bu sahada daha bir hayli müddet Fransa, Amerika ve İsveç sermayelerile rekabet edemiyecektir. Alman sermayesi şimdiki halde muayyen zamanda ikmal edilecek işlere dahil olmaktadır. (Julius Berger A. G. şirketinin inşa ettiği demir yollarında ve Büyük Alman müesseselerinin Romanya şirketleri şeklinde satış teşkilâtında olduğu gibi J. G. Farben industrie ve A.E.G. şirketlerinin satışını temin etmek).

Bundan maada birçok Alman şirketleri Romanyada şube açmışlardır.

Almanyanın Romanyaya vaki ihracatı buradaki Alman bankaları bilhassa Dresdener Bankası memleketteki kardeş müessesesi olan « Romanische Bankanstalte » bankası vasıtasile kredite edilmektedir.

Almanya ihracatının hariçte Alman bankaları ile çalışabilmesi her memleketin işi değildir. Meselâ Büyük Britanya bu şekilde hareket edememektedir. Romanyaya Londra parası ile yapılan bir ihracatın Alman bankaları vasıtasile finanse edildiği vaki olmuştur.

Romanya geniş ve tabii servetlerle ecnebi sermayesine büyük ve müsait fırsatlar arz ediyor. Müstakar ve doğru bir idare, seri muhakeme usulleri ve stabil bir mevzuatı kanuniye altında ecnebi sermayesini bugünkünden ziyade memlekete getirtmek mümkündür.

Müsait coğrafi vaziyet arzedenden ve produktif kuvvetlerle mücehhez olan Romanya bu sermayelerden azami istifade edecektir.